

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту та права
Кафедра права

**МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА ЗАХИСТ ПРАВ
ЛЮДИНИ**

**Методичні вказівки
для практичних занять**

здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 Право

галузі знань 08 Право

освітньо-професійної програми «Право»

Вінниця – 2023

Маньгора Т.В. Міжнародне публічне право та захист прав людини. Методичні вказівки для практичних занять здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право, галузі знань 08 Право, освітньо-професійної програми «Право». Вінниця: ОЦ ВНАУ, 2023 43 с.

Укладач: Маньгора Таміла Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права.

Рецензенти:

Горішна Н.П. кандидат історичних наук, доцент кафедри права Вінницького інститута ПрАТ «ВНЗ» МАУП».

Правдюк А.Л. кандидат юридичних наук, доцент кафедри права факультету менеджменту та права Вінницького національного аграрного університету.

Анотація

Методичні вказівки для практичних занять з курсу «Міжнародне публічне право та захист прав людини» розроблені відповідно до освітньо-професійної програми «Право», підготовки спеціалістів здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право, галузі знань 08 Право. Вінницький національний аграрний університет. Методичні вказівки містять опис навчальної дисципліни, структуру робочої програми з дисципліни, плани практичних занять, критерії поточного оцінювання знань студентів. Структура і зміст методичних вказівок відповідають принципам студентоцентрованого навчання та академічної свободи при вивченні дисципліни «Міжнародне публічне право та захист прав людини». При цьому передбачається можливість самостійної навчальної, наукової та інноваційної діяльності здобувачів вищої освіти.

Затверджено до видання науково-методичною комісією ВНАУ

(протокол № 2 від 25.09. 2023 р.)

за поданням навчально-методичної комісії факультету менеджменту та права

(протокол № 4 від 15.09. 2023 р.)

ЗМІСТ

Передмова	4-5
Опис навчальної дисципліни	6-7
Плани практичних занять та тем на самостійне опрацювання	8-33
Теми індивідуальних творчих завдань	34-35
Критерії оцінювання результатів	36-37
Рекомендовані джерела інформації	38-41

Передмова

На відміну від інших моральних або нормативних законів, права людини походять від держави, оскільки першочергово держава надає можливість реалізовувати універсальні права людини своїм громадянам. Права людини регулюють відносини особи і держави, її органів та посадових осіб, які здійснюють владу на різних рівнях. Правозахисні претензії завжди спрямовані до держави, позаяк саме держава взяла на себе зобов'язання забезпечити їх дотримання та гарантувати безпеку своїх громадян.

Дотримання прав людини вважається межею функціонування влади і критерієм її оцінки за рівнем демократичності. Лише після Другої світової війни було створено і прийнято нову концепцію демократії, в якій визначалося не лише правління більшості, а й визнання меж діяльності правлячої верхівки і повагу до прав людини, які жодна влада не може порушувати. Більшість демократичних країни також дотримуються принципу, що права не повинні бути порожніми заявами, а мають супроводжуватися механізмами захисту, доступними для всіх громадян у формі скарги до суду чи трибуналу. Нарешті було визнано, що права людини також повинні бути захищені від узурпації влади демократично обраних парламентів, тому і були створені конституційні суди та трибунали, щоб гарантувати відповідність прав громадян конституціям, в яких вони закріплені.

В міжнародному житті сьогодні неприпустимо високий рівень стихійності. Взаємопов'язаний, єдиний і глобалізований світ складається майже навмання. Як і в недалекому ще минулому, значна частина міжнародних проблем вирішується шляхом спроб і помилок, що серйозно загрожує міжнародній безпеці.

Одним з основних і необхідних інструментів управління міжнародними відносинами виступає міжнародне право. Необхідність надійного міжнародного правопорядку визначається тим, що неконтрольоване свавілля загрожує миру і перешкоджає співробітництву. Ніхто не може володіти монополією на прийняття рішень. Держави мають рівне право на участь у вирішенні міжнародних проблем, які зачіпають їх інтереси.

Міжнародне право уявляється нам як система юридичних норм, що регулюють міждержавні відносини з метою забезпечення миру і взаємовигідного співробітництва.

Система міжнародного права — це комплекс таких норм, що характеризуються принциповою єдністю і одночасно упорядкованим поділом на відносно самостійні частини (галузі, підгалузі, інститути тощо). Матеріальним системотворчим фактором для міжнародного права слугує система міжнародних зносин, яку воно покликане обслуговувати.

Сьогодні в юридичній науці не існує якої-небудь загально визнаної системи міжнародного права. Кожен автор приділяє їй найбільшу увагу і обґрунтовує свою

власну точку зору. Однак це не дає підстав для висновку, наче воно не є організованою і впорядкованою за будь-яким з критеріїв, що можуть вважатися логічними, системою узгоджених і взаємопов'язаних норм; в кращому випадку це — зібрання норм різного походження, більш-менш довільно систематизованих авторами.

Сучасне міжнародне право визначило основні цілі взаємодії держав, а тим самим — і міжнародно-правового регулювання. Як наслідок, воно стало більш точно визначати не тільки форми, але й зміст взаємодії держав та інших акторів міжнародних відносин між собою.

Усталений комплекс основних принципів міжнародного права об'єднав, організував та співпідпорядкував розрізнені групи норм. Міжнародне право перестало бути тільки диспозитивним, з'явився комплекс імперативних норм, тобто загальновизнаних норм, від яких держави не мають права відступати у своїх відносинах навіть за взаємною згодою.

З'явилась ще одна ознака системи — чітка ієрархія норм, встановлення їх взаємного підпорядкування. Така ієрархічна вертикаль дає можливість визначати місце і роль тих чи інших норм в системі міжнародного права, суттєво спростити процес узгодження і подолання колізій, що є конче необхідним для ефективного функціонування цілої системи.

Як уже було відзначено, міжнародне право має єдину систему, в рамках якої і з урахуванням специфіки метода і характеру суб'єктів правового регулювання можна визначити як мінімум дві рівнозначні частини — міжнародне приватне і міжнародне публічне право.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	08 Право	Обов'язкова	
Атестацій - 2	081 – Право	Рік підготовки (курс):	
		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 120		Семестр	
		10-й	12-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 5	Право	Лекції	
		26 год.	6 год.
	Практичні, семінарські		
	24 год.	6 год.	
	Другий (магістерський)	Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
70 год.		108 год.	
Вид контролю: екзамен			

Програма навчальної дисципліни передбачає перезарахування кредитів освітніх компонентів, отриманих студентами, які навчались за програмою академічної мобільності, неформальної та інформальної освіти за наявності відповідних підтверджуючих документів.

<https://vsau.org/assets/images/content/dokPDF/polozhenya-pro-neformalnu-osvity.pdf>

Компетентності та результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен володіти інтегральними, загальними та фаховими компетентностями, зокрема:

Інтегральна компетентність.

Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Спеціальні (фахові) компетентності(СК):

СК2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.

СК3. Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

СК4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

Дисципліна забезпечує програмні результати навчання:

ПРН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.

ПРН 12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.

ПРН 13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

Вивчення даної дисципліни формує у здобувачів освіти соціальні навички (softskills): комунікативність (реалізується через: метод роботи в парах та групах, метод самопрезентації), робота в команді (реалізується через: метод проєктів), лідерські навички (реалізується через: робота в групах, метод самопрезентації).

Передумови для вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна базується на вивченні таких дисциплін: «Захист права власності», «Виробнича практика», «Ділова іноземна мова».

Плани практичних занять та тем на самостійне опрацювання

Практичне заняття № 1 «Міжнародно-правові засади співробітництва України з суб'єктами міжнародного права, включаючи питання визнання»

ПЛАН

1. Роль і значення (Європейської) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практики Європейського суду з прав людини для правової системи України.

2. Поняття суб'єктів міжнародного права. Види суб'єктів міжнародного права.

3. Основні принципи міжнародного права.

4. Визнання в міжнародному праві.

5. Правонаступництво в міжнародному праві.

Завдання

Задача 1. Квебек має виняткове право в питаннях соціального страхування і бажає укласти з цих питань договір з Україною.

Запитання до задачі 1.

1. Чи може Україна укласти такий договір з провінцією Квебек або тільки за умови визнання Квебека в якості держави?

2. Яким чином визнається держава?

3. Що мається на увазі під визнанням ad hoc?

4. З ким (з якими суб'єктами) може укласти договори Україна?

Задача 2. Оприлюднений Звіт Держдепартаменту США про дотримання прав людини в Україні, що був переданий американською стороною до Міністерства закордонних справ України 1 квітня 2003 р., став предметом вивчення експертів МЗС та інших органів державної влади України. Звіт Держдепартаменту США, який готується щороку, є внутрішнім документом американської сторони, призначеним, насамперед, для Конгресу США.

Його вивчення надає підстави охарактеризувати як критичні аспекти, так і відзначений досягнутий Україною прогрес у галузі дотримання прав людини.

Запитання до задачі 2.

1. Як можна оцінити оприлюднений Звіт Держдепартаменту США про дотримання прав людини у 2002 р., в якому йдеться і про Україну?

2. Чи не є розробка та опублікування відповідних Звітів спробою порушити принцип невтручання у внутрішні справи держав?

Тести

1. В сфері релігії держава зобов'язана:

- A) Перевіряти, чи підтримується певна релігія більшістю
- B) Бути нейтральною та безсторонньою
- C) Перевіряти, чи корисна релігія для населення з врахуванням сучасного стану держави
- D) Немає правильної відповіді

2. В яких випадках використання системи відео спостереження в публічних місцях може становити втручання у права гарантовані ст. 8 конвенції:

- A) У випадку зберігання відеозаписів продовж тривалого часу
- B) У випадку відсутності повідомлення про здійснення відео нагляду
- C) У випадку використання системи для фіксації дій конкретної особи
- D) У випадку використання системи для фіксації переміщення предметів

3. В яких випадках Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод допускає обмеження права не бути підданому нелюдському поведженню?

- A) Допускає стосовно осіб, які порушують закон в місцях позбавлення волі
- B) Допускає під час ведення війни
- C) Допускає в умовах надзвичайного стану
- D) Не допускає

4. В якому міжнародному документі закріплена дана норма: «Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який законом передбачене таке покарання.»?

- A) Конвенція ООН про права дитини
- B) Міжнародний пакту про громадянські та політичні права
- C) Загальна декларація прав людини
- D) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

5. В якому протоколі до Конвенції про основоположні права людини зазначений захист права власності?

- A) перший
- B) третій
- C) додатковий
- D) право на захист права власності не закріплено в Конвенції

Практичне заняття № 2 «Міжнародно-правові стандарти і конституційне законодавство України про правовий статус індивіда»

ПЛАН

- 1. Поняття міжнародно-правових стандартів. Класифікація міжнародно-правових стандартів.**
- 2. Роль міжнародно-правових стандартів у формуванні правового статусу людини і громадянина.**
- 3. Основні положення Конвенції по захист прав людини і основних свобод 1950 р.**
- 4. Міжнародно-правові стандарти громадянських (особистих) прав людини.**
- 5. Міжнародно-правові стандарти економічних, соціальних та культурних прав людини.**
- 6. Міжнародно-правові стандарти прав осіб, що належать до певних груп населення.**
- 7. Дотримання міжнародно-правових стандартів прав людини судовими органами України.**

Завдання

Задача 1.

Держава А. вчинила масовану повітряну атаку по об'єктах, що знаходяться на території держави Б. Кваліфікувавши дії держави А. як акт агресії та вдавшись до самооборони, держава В. знищила авіабазу на території держави А.

Завдання до задачі 1.

1. Визначте правомірність дій держав стосовно принципу незастосування сили чи погрози силою.

Задача 2.

У 1983 р. лідерами турецької громади Кіпру була проголошена Турецька Республіка Північного Кіпру. Лише Туреччина визнала знов створену державу. Рада Безпеки ООН у своїй резолюції заявила, що рішення про створення кіпрської турецької держави неправомірне, і закликала її не визнавати.

Завдання і запитання до задачі 2.

1. Обґрунтуйте рішення Ради Безпеки.
2. Як узгоджуються подібні дії з принципом самовизначення народів?

Тести

1. В якому році було прийнято Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання?

- A) 1987
- B) 1982
- C) 1983
- D) 1984

2. В якому році набула чинності Африканська хартія прав і основ добробуту дитини?
- A) 1999р.
B) 1990р.
C) 1989р.
D) 1980р.
3. Важливе питання ля Африканських країн є?
- A) захист прав дітей
B) захист прав жінок
C) захист прав чоловіків
D) захист прав переселенців
4. Важливим органом, що здійснює захист прав людини в Африці – це?
- A) Африканський суд з прав людини і народів (АСПЛН)
B) Міжамериканський суд з прав людини
C) Ліга Націй
D) Гаага
5. Визначення, чи мало місце позбавлення свободи, залежить від того:
- A) чи вважається відповідний захід позбавленням свободи в розумінні національного закону
B) чи визнали національні суди, що за оскаржуваних обставин справи мало місце позбавлення свободи
C) який тип, тривалість, наслідки і спосіб застосованого заходу
D) від тривалості способу застосованого заходу

Практичне заняття № 3 «Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України»

ПЛАН

- 1. Основні положення Закону України «Про міжнародні договори України». Поняття міжнародного договору.**
- 2. Поняття міжнародного договору, його структура та форма. Класифікація міжнародних договорів.**
- 3. Порядок і основні стадії укладення міжнародного договору. Форми надання державами згоди на обов'язковість міжнародного договору.**
- 4. Дія та припинення дії міжнародних договорів. Тлумачення міжнародного договору.**
- 5. Законодавство України про міжнародні договори.**

Завдання

Задача 1.

Серед інших основних джерел міжнародного права п. 1-а ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН перше місце посідають «міжнародні конвенції, як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, певним чином визнані державами», причому термін «конвенції» використовується у широкому значенні, охоплюючи всі відомі форми закріплення домовленостей між суб'єктами міжнародного права під загальним поняттям «міжнародний договір».

Запитання до задачі 1.

1. Що розуміється під міжнародним договором?
2. Якими є цілі та об'єкти, на врегулювання яких спрямовані міжнародні переговори?
3. Хто може бути стороною міжнародного договору?
4. Що ви розумієте під формою і структурою міжнародного договору?

Задача 2. Процес досягнення суб'єктами міжнародного права згоди з того чи іншого питання їх взаємовідносин, що називається укладенням договору, поділяється на ряд етапів, кожен з яких регламентується як самостійний і важливий, але підпорядковується загальній кінцевій меті етапу переговорного процесу. Вирішальне значення має етап вступу договору в силу, а також відповідні процедурні умови.

Запитання і завдання до задачі 2.

1. Які існують стадії укладення міжнародних договорів і який їх зміст?
2. Який порядок набуття договором чинності?
3. Прокоментуйте суттєві відмінності Закону України «Про міжнародні договори України» 2004 р. від попереднього закону «Про міжнародні договори України» 1993 р.

Тести

1. Визначте місце Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у системі українського законодавства.
 - А) Конвенція є частиною лише кримінального і кримінально-процесуального законодавства України
 - В) Конвенція є частиною лише цивільного і цивільно-процесуального законодавства України
 - С) Конвенція є частиною українського законодавства
 - Д) Конвенція не є частиною українського законодавства
2. Визначте сутність МПП:
 - А) Загальні права людини
 - В) Права людини в Україні
 - С) Права людини під час збройних конфліктів
 - Д) Права дитини
3. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод затримання особи за відсутності підстав чи обставин, що прямо визначені в

Конвенції, буде визнано:

- A) Порушенням права на життя
- B) Нелюдським, чи таким що принижує гідність, поводженням або покаранням
- C) Порушенням права на справедливий суд
- D) Порушенням права на свободу та особисту недоторканність

4. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право на життя належить:

- A) кожній людині
- B) кожній людині, окрім засуджених до довічного позбавлення волі
- C) кожній людині, окрім хворих на невиліковані хвороби
- D) виключно громадянам держав, що є учасницями Конвенції

5. Відповідно до практики європейського суду «межі допустимої критики» за статтею 10 конвенції:

- A) Однакові для всіх членів суспільства, незалежно від статусу чи професії
- B) Як такі межі критики відсутні, оскільки стаття 10 застосовується не лише до інформації й ідей, що схвально сприймаються суспільством, але й до такої інформації чи ідей, які дратують або шокують
- C) Межі припустимої критики ширші, коли йдеться про політика, ніж коли йдеться про пересічного громадянина
- D) Межі допустимої критики найвужчі, коли йдеться про критику державними службовцями дій представників органів влади, оскільки державні службовці мають толерантно відноситись до дій держави і утримуватись від критики колег

Практичне заняття № 4 «Міжнародно-правові питання участі України в міжнародних організаціях»

ПЛАН

- 1. Історичні аспекти створення міжнародних організацій.**
- 2. Поняття і види міжнародних організацій.**
- 3. Правосуб'єктність міжнародних організацій.**
- 4. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, органи.**
- 5. Регіональні міжнародні організації.**
- 6. Міжнародні конференції.**

Завдання

Задача 1. Україна визнала Боснію / Герцеговину в межах, які були ідентичними кордонів Боснії / Герцеговини колишньої Югославії.

Запитання до задачі 1.

1. На який принцип спиралася при цьому Україна?

2. Чи існує право на недоторканість кордонів кордони?

3. Чи є суперечності між правом на недоторканість кордонів і правом на самовизначення?

4. Якщо нова держава спирається на право на самовизначення, чи можуть тоді національні меншини мати право на власні держави?

Задача 2. Практика американської юриспруденції, що базується на першій поправці до Конституції США, зводиться до допущення підбурювання до расової дискримінації, якщо остання не супроводжується негайними насильницькими діями (у 1992 р. Верховний суд США ухвалив, що спалювання хреста членами Ку-Клукс-Клану для залякування афроамериканців є формою прояву свободи слова, що охороняється Конституцією. У рішенні того ж суду від 1969 р. у справі Бранденбург проти Огайо, що має прецедентне значення, було підтверджене право привселюдно закликати до депортації зі США афроамериканців і євреїв).

Запитання і завдання до задачі 2.

1. Як погодиться судова практика США з положеннями Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації?

2. Проаналізуйте застереження, зроблені США при ратифікації в 1994 р. вищезгаданої Конвенції з урахуванням принципу поваги прав людини.

Тести

1. Відповідно до практики європейського суду наявність сімейного життя за статтею 8 залежить від:

- A) Наявності офіційного шлюбу, що визнається національним законодавством
- B) Реальної наявності усталених відносин, сімейного характеру
- C) Визнання національним законодавством відповідних відносин сімейними
- D) Визнання національними судами, які розглядали відповідний спір особи, наявності відносин, що вважаються сімейними

2. Відповідно до практики європейського суду стаття 10 застосовується до діяльності:

- A) Осіб або організацій, які так само як і преса, можуть розглядатись як «суспільний контролер» в аспекті збору та поширення інформації
- B) Виключно журналістів, ЗМІ
- C) Виключно тих осіб, які за національним законодавством визнаються журналістами, ЗМІ
- D) Немає правильної відповіді

3. Вкажіть, що з нижче перерахованого не належить до сфери застосування статті 10 конвенції:

- A) Притягнення до відповідальності за направлення кореспонденції не у встановленому порядку
- B) Притягнення до відповідальності за подання скарги на стверджуванні незаконні дії державного посадовця

- С) Оскарження відмови у призначенні на посаду в зв'язку з критичними постами в соціальних мережах щодо проведених в державі реформ
- Д) Оскарження заборони розкладати брудну білизну біля будівлі адміністрації Президента держави
4. Вкажіть, що із вищенаведеного не належить до форм сповідування переконань чи релігії, передбачених п. 1 статті 9 конвенції:
- А) Богослужіння
- В) Навчання
- С) Наполегливе нав'язування своїх переконань іншій особі
- Д) Носіння одягу релігійного значення
5. Головним завдання МГП є:
- А) забезпечення добробуту людини в державі
- В) забезпечення добробуту комбатантів
- С) забезпечення добробуту держави
- Д) захист осіб, які не беруть участі у збройному конфлікті

Практичне заняття № 5 «Дія міжнародного права в національній правовій системі України. Міжнародно-правові інструменти впливу правової системи Європейського Союзу на правопорядок України, зокрема питання наднаціональності.»

ПЛАН

- 1. Поняття правової системи України. Співвідношення правової системи з близькими за змістом правовими категоріями.**
- 2. Характеристика права ЄС. Система джерел Європейського Союзу.**
- 3. Вплив правової системи Європейського Союзу на правопорядок України.**
- 4. Наднаціональність права ЄС у функціонуванні інституційної системи Європейського Союзу.**
- 5. Проблема співвідношення наднаціональності права міжнародних організацій і суверенітетом незалежних держав.**

Завдання

Задача 1.

До Міжнародного суду ООН було передано спір про націоналізацію англо-іранської нафтової компанії. Великобританія, що представляла інтереси компанії, запевняла, що суд уповноважений розглядати суперечку, оскільки існує договір між урядом Ірану і згаданою компанією, який, за її твердженням, є міжнародним договором.

Запитання і завдання до задачі 1.

1. Яке визначення міжнародного договору дає міжнародне право?
2. Виділіть необхідні ознаки міжнародного договору.
3. Чи є договір між урядом Ірану й англо-іранською нафтовою компанією міжнародним договором?

Задача 2. Після Жовтневої революції Радянський уряд заявив про розірвання таємних договорів царської Росії (з Японією 1906 р. – про спільні колоніальні дії на території Китаю, з Англією – про розподіл сфер впливу в Ірані і Афганістані 1907 р. тощо) та анулював позики Тимчасового уряду, отримані у західних держав на придушення революційного руху в Росії, відмовився від сплати країнам Антанти «воєнних боргів». Разом з тим Радянський уряд підтвердив участь у договорах, що сприяли розвитку добросусідських відносин між державами, такі як Всесвітня поштова конвенція 1878 р., міжнародні конвенції Червоного Хреста, Брюсельські конвенції 1910 р. стосовно зіткнень суден і надання допомоги і порятунку на морі тощо.

Запитання до задачі 2.

1. Як у контексті норм міжнародного права вирішується питання про припинення дії міжнародних договорів?
2. Які фактичні підстави можуть розглядатись легітимними для визнання міжнародного договору таким, що припинив свою дію?

Тести

1. Де і коли прийнято Конвенцію про рабство?
 - A) Відень, 1922 р.
 - B) Женева, 1926 р.
 - C) Париж, 1920 р.
 - D) Стамбул, 1930 р.
2. Держава відповідає перед своїм народом і міжнародним співтовариством за дотримання зобов'язань, які вона бере на себе, приєднуючись до міжнародних договорів з прав людини - це?
 - A) універсальність прав людини
 - B) публічність прав
 - C) винятковість прав
 - D) приватність прав
3. Для встановлення законності затримання з точки зору матеріального та процесуального права достатньо:
 - A) самої наявності законодавчого положення, що передбачає такий запобіжний захід
 - B) дотримання встановленої законом процедури

С) сукупності двох факторів: наявності законодавчої норми, що відповідає вимогам доступності та передбачуваності, а також здійснення затримання у відповідності до процедури, встановленої законом

Д) наявності підписання міжнародного договору

4. До внутрішніх елементів права людини на життя можна віднести:

А) право фізичної особи на невід'ємність її життя, заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя

В) обов'язок держави захищати життя людини, можливість людини захищати своє життя законним способом

С) дотриманні державою свого обов'язку щодо захисту життя особи та наданні особі можливості захищати своє життя

Д) зобов'язання охороняти право кожної людини на життя законом

5. До жертв воєнних конфліктів належить:

А) місії міжнародного Червоного хреста

В) поранені й полонені комбатанти

С) миротворчі сили ООН

Д) діючі комбатанти

Практичне заняття № 6 «Загальні положення і правовий статус Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»

ПЛАН

1. Загальна характеристика і правовий статус Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Євроатомом.
2. Укладення та набрання чинності Угодою про асоціацію.
3. Тимчасове застосування Угоди про асоціацію.
4. Діалог та співробітництво з питань внутрішніх реформ.
5. Розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки.
6. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі.

Завдання

Задача 1. Прикордонний контроль порту Марин (Іспанія) затримав вантаж «Волга-1», що йшов під панамським прапором, з великою партією контрабандного гашишу. Під час розвантаження наркотиків були заарештовані всі вісім членів екіпажу, які, як виявилось, є громадянами Білорусі, Росії та України.

За офіційними документами, «Волга-1» доставила у Марин рибне борошно, призначене для місцевої компанії «Арінас дель Атлантико». Арештовані моряки заявили слідчим, що про наркотики їм нічого невідомо. Ні капітан, ані члени його

команди не могли назвати час і місце перевантаження товару. Жоден з членів екіпажу так і не зміг назвати корабель, з якого начебто було перевантажене борошно.

Виявляється, контрабандисти, які перевозили за допомогою «Волги-1» кілька десятків тон гашишу, потрапили у поле зору міжнародних спецслужб, які займаються боротьбою з незаконним поширенням наркотиків, ще дев'ять місяців тому. Усі члени екіпажу були заарештовані і доставлені до місцевої поліції, де до з'ясування всіх обставин справи вони і ще семеро іспанців, підозрюваних у контрабанді наркотиків, перебували у камерах попереднього ув'язнення, а згодом переведені до мадридської в'язниці. Згідно з іспанськими законами за контрабанду наркотиків може бути призначене покарання у формі каторжних робіт строком до 15 років.

Після розвантаження гашиш планувалось доставити до найближчого міста – Гонтеверу, де після завершення слідства передбачалось його спалення. Як вдалось з'ясувати, судно під назвою «Волга-1» ні в морському, ані в річковому реєстрах суден не зафіксовано. Його походження також не вдалось з'ясувати. Відомо, що до заходу в іспанський порт воно мало іншу назву.

Запитання до задачі 1.

1. На основі яких міжнародно-правових актів слід оцінювати дії іспанського прикордонного контролю порту Марин щодо затримання «Волги-1» під панамським прапором і арешту всіх членів його екіпажу, можливої конфіскації і знищення виявленого на борту контрабандного гашишу?

2. Який правовий статус морського чи річкового судна, яке не зафіксовано у реєстрах суден будь-якої держави і національна приналежність до якої держави прапору не може бути документально підтверджена?

3. Які обов'язки держави, що затримала судно з вантажем контрабандних наркотичних засобів, з урахуванням положень міжнародно-правових і внутрішньодержавних актів?

Задача 2.

Британська компанія «Шелл» відмовилась від планів захоронення у водах Атлантики гігантської нафтової платформи, яка відпрацювала свій строк. У поширеній заяві компанії зазначається, що вона домагатиметься дозволу органів влади на демонтаж платформи на березі. Це рішення прийнято у зв'язку з протестами проти морського захоронення з боку ряду західноєвропейських країн. Активні дії проти затоплення платформи вчиняли також члени міжнародної екологічної організації «Грінпіс». За її даними, у танках платформи знаходяться ще тисячі тон нафти, що може завдати серйозних збитків навколишньому середовищу.

Запитання до задачі 2.

1. Який правовий режим використання штучних островів, установок і споруд закріплений відповідними нормативними актами?

2. Чи співпадає юридичний статус морських штучних островів, установок і споруд зі статусом островів природного походження?

3. Які вимоги передбачені нормативними актами для власників штучних островів, установок і споруд після завершення їх використання щодо забезпечення безпеки мореплавства й екологічної безпеки?

Тести

1. До цивільного населення відносяться:

- A) комбатанти
- B) полонені комбатанти
- C) населення, яке не бере участі у воєнних діях
- D) діти віком до 4 років

2. До чого з нижченаведеного стаття 9 була визнана європейським судом незастосовною?

- A) Об'єднання з іншими особами для читання священних текстів, оскільки право на об'єднання гарантується статтею 11
- B) Носіння одягу, що має релігійне значення, оскільки це сфера приватного життя особи, захист якої гарантується статтею 8
- C) Розміщення фото померлої особи на надгробку
- D) Дотримання обмеження в їжі

3. Другий орган, відповідальний за захист та заохочення прав людини відповідно до Американської конвенції – це?

- A) Ліга Націй
- B) Міжамериканський суд з прав людини
- C) Гаага
- D) Верховна комісія у справах біженців

4. Елементом свободи совісті є:

- A) Свобода віросповідання
- B) Свобода визначення
- C) Свобода слова
- D) Свобода вибору житла

5. З скількох суддів складається Міжамериканський суд з прав людини?

- A) 3
- B) 4
- C) 6
- D) 7

Практичне заняття № 7 «Міжнародно-правові підстави та засоби зміни державної території»

ПЛАН

- 1. Міжнародно-правові питання території. Правовий режим території.**
- 2. Державна територія та її складові частини.**
- 3. Правові підстави за засоби зміни державної території.**
- 4. Державні кордони, види, способи встановлення, правовий режим.**

Завдання

Задача 1.

Між Китаєм і В'єтнамом розгорілася неабияка суперечка щодо річки Дунмо. Його причиною стала «війна дамб». По берегах водної артерії китайці і в'єтнамці зводять бетонні стіни, намагаючись змінити русло, а разом з ним і лінію кордону.

У практиці прикордонних конфліктів подібний випадок досі не мав прецедентів. Спорудження гідротехнічних об'єктів на річках може впливати на їх течію і привести до зміни берегової лінії або фарватеру. Кордон в результаті зазнає штучну зрушення в ту чи іншу сторону. Теоретично подібну зміни можна припустити, стверджують експерти, але вони занадто дорогі в реалізації. Проте конфлікт на річці Дунмо стався саме в результаті цілеспрямованих будівельних заходів.

Як заявив представник МЗС КНР Чжу Банцзао, в'єтнамська сторона першою почала зводити дамбу на річці. «Перешкода штучно змінила напрямок течії прикордонної річки», - повідомив цей дипломат журналістам. За його словами, «китайській стороні нічого не залишалось, як побудувати власне спорудження для захисту своїх земель».

Перед цим в'єтнамські офіційні особи вперше публічно звинуватили Китай у спробі направити за допомогою гідротехнічних споруд річку на південь і тим самим змінити кордон в своїх інтересах. Центральні газети в Ханой назвали цю акцію «загарбницькою».

Запитання до задачі 1.

1. Які світова практика і нормативне регулювання порядку встановлення меж між державами, коли ці межі проходять по руслу річок?
2. Якими міжнародно-правовими актами закріплені принципи користування річками, що протікають по території двох або кількох держав, в судноплавних та інших господарських цілях?
3. Чи узгоджуються дії КНР і В'єтнаму по штучній зміні русла річки Дунмо з основними принципами міжнародного права?

4. Як відноситься міжнародне право до діяльності держав, яка може негативно позначитися на навколишньому середовищу в планетарному або регіональному масштабах, коли це пов'язано з використанням транскордонних водотоків?

Задача 2.

Згідно з п. 1, п. 3 ст. 4 Договору між Урядом Фінляндської Республіки і Урядом Союзу РСР про режим фінляндсько-радянського кордону і про порядок урегулювання прикордонних інцидентів від 23 червня 1960 р. посольство Фінляндії у Москві і МЗС СРСР 11 липня і 8 серпня 1979 р. обмінялись дипломатичними нотами, якими була закріплена на договірному рівні система позначень лінії згаданого кордону. Таким же питанням була присвячена Угода між СРСР і США про розмежування морських просторів, укладена у Вашингтоні 1 червня 1990 р., яка до цього часу не ратифікована, але фактично діє.

Запитання до задачі 2.

1. Що представляє собою державний кордон у фізичному і правовому розумінні?
2. Якими політико-правовими принципами керується держава при встановленні і зміні кордонів своїх територіальних володінь і врегулюванні правовідносин, пов'язаних з ними?
3. Якими з наведених чи обраних вами самостійно прикладами з реальної міжнародної практики можна висвітлити процедурні форми, які застосовуються у процесі встановлення проходження державних кордонів між суміжними державами?

Тести

1. Застосування ст. 1 Першого Протоколу Європейської конвенції до майна, крім рухомих і нерухомих речей, належать:
 - А) позови про відшкодування збитків за внутрішнім законодавством
 - В) право на пенсію (якщо протягом якогось періоду робилися внески до пенсійного фонду або інші соціальні внески)
 - С) акції компанії
 - Д) усі відповіді вірні
2. Зброя, яку забороняє МГП:
 - А) ракетна зброя
 - В) протипіхотні міни
 - С) ядерна зброя
 - Д) хімічна зброя
3. Катування – це...
 - А) Нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання
 - В) Будь-яка дія, якою людині навмисно завдають сильного болю або страждань, фізичних чи розумових, з боку офіційної особи з метою одержання від неї чи від третьої особи інформації або зізнання, покарання її за дії, які вона вчинила або у скоєнні яких вона підозрюється, або залякування її та інших осіб
 - С) Дії пов'язані з поневоленням та знуцанням особи

D) Правильної відповіді немає

4. Коли був схвалений Статут Організації Африканської Єдності?

A) 25 червня 1963р.

B) 25 травня 1999р.

C) 25 травня 1963р.

D) 25 червня 1999р.

5. Коли була прийнята Африканська хартія про права людини і народів?

A) 27 червня 1981р.

B) 25 вересня 1981р.

C) 27 червня 1991р.

D) 25 вересня 1991р.

**Практичне заняття № 8 «Міжнародно-правові засоби вирішення спорів.
Практика розгляду спорів за участі України у міжнародних судових установах»**

ПЛАН

1. Поняття та види міжнародно-правових засобів вирішення спорів

2. Поняття та сфери компетенції міжнародних арбітражів.

3. Міжнародні суди та їх юрисдикція. Сфера дії Міжнародного суду з прав людини.

4. Вирішення спорів у межах міжнародних організацій.

5. Вирішення міжнародних спорів між державами та юридичними і фізичними особами.

6. Сутність мирного врегулювання міжнародних суперечок.

7. Застосування практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та Суду ЄС (Європейський суд справедливості, European Court of Justice) відповідно до ратифікованих міжнародних договорів. Обов'язковість практики ЄСПЛ. Проблематика застосування практики ЄСПЛ в українській правовій системі. Критерії та механізми застосування практики ЄСПЛ.

Завдання

Задача 1.

При розгляді індо-португальської спору про право проходу через територію Індії Міжнародний суд прийшов до висновку, що зроблені відповідно до п. 2 ст. 36 Статуту Міжнародного суду заяви про визнання його обов'язкової юрисдикції, включаючи супровідні їх застереження, одразу набувають юридичної чинності *ipso facto* і без необхідності висновку спеціальної угоди відносно всіх інших держав, що прийняли так само зобов'язання, причому навіть до того, як будуть отримані тексти

зазначених заяв, тобто без надання таким державам можливостей виробити свою позицію стосовно цих застережень.

Завдання і запитання до задачі 1.

1. Назвіть основні форми визнання юрисдикції Міжнародного суду.

2. Яка форма визнання юрисдикції Міжнародного суду має місце в даному випадку?

Задача 2.

Вирішіть суперечку між Болгарією й Ізраїлем про те, чи зберігає свою силу заява Болгарії про визнання юрисдикції на підставі факультативного застереження (п. 2 ст. 36 Статуту ООН), зроблена 1921 р. Уряд Ізраїлю, що виступав як позивач, стверджував, що юридична дія заяви, зробленої в 1921 р., відновилася згідно з п. 5 ст. 36 після того, як Болгарія знову стала учасницею Статуту, вступивши у 1955 р. до ООН.

Тести

1. Коли була проголошена Декларація про права та обов'язки людини?

A) 2 травня 1948р.

B) 2 травня 1995р.

C) 2 квітня 1948р.

D) 2 квітня 1995р.

2. Конвенція про захист внутрішньо переміщених осіб в Африці і наданні їм допомоги (Кампальська конвенція) встановлює:

A) захист прав біженців

B) захист прав людини

C) зобов'язання для держав-учасниць Африканського союзу і гуманітарних установ на всіх етапах переміщення

D) зобов'язання для держав-учасниць Європейського союзу і гуманітарних установ на всіх етапах переміщення

3. Матеріально–правове регулювання відносин власності неможливе без?

A) держави

B) особи

C) сторін спору

D) належного забезпечення судовими органами реалізації процесуальних гарантій судового контролю

4. На окупованій території забороняється:

A) усі відповіді вірні

B) депортація населення

C) змушувати цивільне населення брати участь у військових заходах на боці завойовників

D) вигнання населення

5. Невід'ємним елементом статті 1 Протоколу № 1 є?

- A) захист особи від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння своїм «майном» (негативні зобов'язання)
- B) захист особи від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння своїм «майном» (позитивні зобов'язання)
- C) захист особи від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння своїм «майном» (негативні і позитивні зобов'язання)
- D) захист особи від необґрунтованого втручання держави у мирне володіння своїм «майном» (приватні зобов'язання)

Практичне заняття 9 «Наслідки порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві»

ПЛАН

- 1. Поняття та підстави міжнародно-правової відповідальності**
- 2. Поняття та види міжнародних правопорушень**
- 3. Види і форми відповідальності**
- 4. Обставини, що виключають відповідальність держав**
- 5. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних організацій**
- 6. Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів**
- 7. Мирні способи вирішення міжнародних спорів**

Завдання

Задача 1.

У 1982 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про мирне розв'язання міжнародних суперечок, у якій зверталася увага держав-членів «на можливості, надані Міжнародним судом для врегулювання спорів юридичного характеру». У Декларації також зазначалося, що такі суперечки повинні передаватися сторонами в Міжнародний суд відповідно до положень його Статуту.

Запитання до задачі 1.

1. Які функції Міжнародного суду ООН?
2. Як Ви розумієте «обов'язкову юрисдикцію Міжнародного суду» відповідно до його Статуту і які умови її визнання?

Задача 2.

У спорі про континентальний шельф Егейського моря Міжнародний суд зіткнувся з безпрецедентним випадком, коли одна із сторін - Греція - вирішила обрати суддю ad hoc, тоді як Туреччина утрималася від участі в судовому розгляді. У такій ситуації можна було стверджувати, що участь у суді ad hoc тільки від однієї

сторони могло порушити рівновагу в складі Суду і нашкодити принципу рівноваги сторін.

Запитання до задачі 2.

1. Яка Ваша точка зору з даного питання (обґрунтуйте її з посиланнями на міжнародно-правові документи)?

2. Як Ви розумієте використанням суддів ad hoc при розгляді справ у Міжнародному суді ООН?

Тести

1. Об'єкти захисту МГП:

- A) житлові споруди
- B) школи
- C) храми
- D) усі відповіді вірні

2. Обов'язки конфліктуючих сторін із захисту цивільного населення зафіксовані:

- A) у загальній декларації прав людини
- B) у Конституції кожної країни
- C) у МГП
- D) у Конвенції по правам дитини

3. Організація ісламського співробітництва є?

- A) першою організацією в ісламському світі, що здійснює захист прав людини
- B) другою організацією в ісламському світі, що здійснює захист прав людини
- C) єдина організація в ісламському світі, що здійснює захист прав людини
- D) третьою організацією в ісламському світі, що здійснює захист прав людини

4. Основні положення Статуту ОАЄ були присвячені виключно таким питанням:

- A) невтручання у внутрішні справи
- B) суверенна рівність держав
- C) право на самовизначення
- D) усі відповіді вірні

5. Основоположні документи МГП:

- A) Загальна декларація прав людини
- B) Конституція України
- C) Концепція про права дитини
- D) Женевські конвенції та Додаткові протоколи

Практичне заняття № 10 «Правове регулювання застосування сили у міжнародних відносинах та систем колективної безпеки»

ПЛАН

1. Випадки правомірного застосування збройної сили в міжнародних відносинах. Декларація "Про недопустимість втручання у внутрішні справи держав і захист їх незалежності та суверенітету" 1965 р.

2. Основні положення Статуту ООН. Декларація "Про принципи міжнародного права, які стосуються дружніх взаємовідносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй". Критерії, які повинні бути дотримані при застосуванні збройної сили в ході реалізації права на самооборону. Система колективної безпеки.

Завдання

Задача 1. Між державами А. і В. виникла суперечка з приводу застосування договору про співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища. У ньому зазначається, що суперечки з приводу застосування і тлумачення договору будуть передаватися до Міжнародного суду ООН. Договір набрав сили без яких-небудь застережень.

Держава В. не дала згоди на передачу суперечки саме в Міжнародний суд. Вона вважає, що найкращим способом рішення виниклих протиріч буде створення арбітражного органу.

Запитання до задачі 1.

1. Чи може Міжнародний суд прийняти суперечку до розгляду, якщо вона передана йому тільки державою А.?

Задача 2. Україна є учасницею Конвенції про попередження злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р. Якщо виникає спір з якою-небудь іншою державою-учасницею цієї Конвенції, чи може вона передати його до Міжнародного суду ООН без згоди України? Яке юридичне значення для України буде мати рішення суду?

Задача 3.

ООН і одна з держав, що розвиваються, уклали угоду, де передбачалася допомога цій державі з боку ООН при реалізації програми в сфері початкової освіти. Між сторонами угоди виникла суперечка про її застосування і тлумачення.

ООН передала суперечку до Міжнародного суду ООН, оскільки всі суперечки, у яких бере участь ООН, повинні, на її переконання, розв'язуватися саме нею. Таке рішення ООН було обґрунтовано ще і тим, що держава - інша сторона суперечки — визнає юрисдикцію Суду обов'язковою. Справді, держава зробила заяву відповідно до ст. 36 Статуту Міжнародного суду про визнання юрисдикції Суду обов'язковою. Однак у даному випадку вона категорично заперечувала проти передачі суперечки до суду і вважала, що швидше й ефективніше можна вирішити суперечку шляхом переговорів.

Запитання до задачі 3.

1. Чи буде суперечка прийнята до розгляду Міжнародним судом?

Тести

1. Перша стаття протоколу фактично складається із?

- A) одної частини
- B) двох частин
- C) трьох частин
- D) чотирьох частин

2. Перше покоління прав людини-це?

- A) невідчужувані особисті (природні) і політичні права
- B) матеріальні та політичні права
- C) невідчужувані особисті права
- D) матеріальні та невідчужувані особисті (природні) права

3. Позбавлення життя не розглядається як таке, що його вчинено на порушення статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- A) при захисті будь-якої особи від незаконного насильства
- B) при здійсненні законного арешту або для запобігання втечі особи, яка законно тримається під вартою
- C) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання
- D) усі відповіді є правильними

4. Положення статті 9 конвенції захищають:

- A) Права лише тих осіб, чиї дії дійсно мають на меті сповідування віри та пов'язані з нею
- B) Права осіб, які мають релігійні переконання та сповідують їх, так і тих осіб, які не мають таких переконань
- C) Права лише тих, осіб, які мають релігійні переконання та сповідують їх
- D) Права лише тих осіб, які не мають релігійних переконань

5. Положень статті 9 конвенції захищають дії (бездіяльність), які:

- A) На переконання особи виражають переконання або становлять сповідування релігії
- B) За фактичних обставин справи дійсно тісно і безпосередньо пов'язані з серйозними переконаннями або релігією
- C) Визначені національним законодавством такими, що становлять сповідування переконань або релігії
- D) Немає правильної відповіді

Практичне заняття № 11 «Питання статусу та режиму морських просторів, зокрема участь України у міжнародних конвенційних механізмах. Міжнародно-правові засади статусу та режиму повітряних та космічних просторів, зокрема участь України у міжнародних конвенційних механізмах»

ПЛАН

1. Основні положення Конвенції ООН з морського права. Поняття, джерела та принципи міжнародного морського права. Міжнародно-правова класифікація морських просторів.

2. Територіальне мора та прилегла зона. Участь України у міжнародних конвенційних механізмах. Поняття “відкрите море” і його свободи. Прапор судна. Морське дно. Морські протоки. Міжнародні канали. Питання про міжнародно-правовий режим Антарктики.

3. Поняття, принципи та джерела міжнародного повітряного права. Правовий режим повітряного простору України. Польоти в міжнародному повітряному просторі. Комерційна діяльність у міжнародних повітряних сполученнях. Міжнародна організація цивільної авіації (МОЦА=ІКАО). Виникнення та розвиток міжнародно-правового регулювання космічного простору. Космічний простір і небесні тіла. Космічні об’єкти.

Завдання

Задача 1.

Неодноразові спроби криголама 1964 р. і в наступні роки Берегової охорони США пройти через протоку Вількіцкокого, що з’єднувала прибережні до СРСР Карське море і море Лаптевих, неухильно і рішучо карались радянськими прикордонними військами. Така позиція СРСР обґрунтовувалась у відповідних дипломатичних актах (нотах МЗС СРСР американському посольству у Москві) тим, що ця та інші арктичні протоки цілком перекриваються радянськими територіальними водами і відповідно плавання у них іноземних військових кораблів можливе тільки за спеціальним дозволом уповноважених органів влади СРСР.

Запитання до задачі 1.

1. Як необхідно кваліфікувати позицію МЗС СРСР з даного питання згідно з положеннями нині діючої Конвенції ООН з морського права 1982 р.?

Задача 2.

У 1946 р. морське судно «Asya» покинуло один з французьких портів попрямувало до Палестини, маючи на борту декілька сотень нелегальних емігрантів. Коли судно вперше зустрів у відкритому морі англійський військовий корабель, на ньому не було піднято жодного прапора. Через деякий час на судні з’явився турецький прапор, який згодом було змінено на сіоністський. Оскільки на судні не виявилось також жодних документів, які підтверджували б його національність, воно було відконвойовано в порт Хайфу, де за постановою Верховного суду Палестини було конфісковано на користь уряду Палестини.

Запитання до задачі 2.

1. Яка держава відповідно до сучасного міжнародного морського права здійснює юрисдикцію і контроль над морським судном у відкритому морі?
2. Які вимоги висуває міжнародне право до суден, що перебувають у відкритому морі?
3. Які умови повинні бути виконані стосовно морського судна до того, як йому буде надано право перебувати під прапором певної держави?
4. Які міжнародно-правові акти визначають порядок зміни судном свого прапора?
5. У чому полягає суть принципу реального зв'язку згідно із сучасним міжнародним морськими правом?
6. Чи може інкримінуватися капітану судна перевезення «нелегальних емігрантів» у контексті положень чинних міжнародних нормативних актів?

Тести

1. Права людини-це?
 - A) комплекс юридичних можливостей, обумовлених існуванням людини в суспільстві
 - B) загальнолюдська універсальна цінність, поняття складне й багатогранне
 - C) це визнання правоздатності й правосуб'єктності людини
 - D) усі відповіді вірні
2. Права цивільного населення прописані в:
 - A) Першій конвенції
 - B) Другій конвенції
 - C) Третій конвенції
 - D) Четвертій конвенції
3. Права, закріплені в Американській конвенції, є в основному:
 - A) індивідуальні
 - B) публічні
 - C) політичні
 - D) економічні
4. Рішення Міжамериканського суду є?
 - A) остаточне і не підлягає апеляції
 - B) не остаточне і підлягає апеляції
 - C) остаточне, але підлягає апеляції
 - D) підлягає апеляції у будь-яких спорах
5. Рішення у справі «Лоїзиду проти Туреччини» було ухвалено в:
 - A) 1997 році C) 1996 році
 - B) 2007 році D) 1998 році

Практичне заняття № 12 «Міжнародні зобов'язання України у сфері захисту прав людини та міжнародні механізми контролю за їх виконанням»

ПЛАН

1. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини.

2. Терміни та поняття механізмів міжнародного захисту прав людини. Роль органів ООН: Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОС). Види правозахисних органів. Види регіональних систем захисту прав людини: Американська, Африканська, Європейська. Роль Європейського суду з прав людини у міжнародному контролі за виконанням міжнародних зобов'язань. Процедура розгляду справ Європейським судом. Справи що не розглядає Європейський суд. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини.

Завдання

Задача 1.

Бельгія і Нідерланди звернулись до Міжнародного Суду ООН з проханням вирішити спір, що виник між ними, з приводу суверенітету над двома ділянками території, розташованими в районі нідерландсько-бельгійського кордону з великою кількістю анклавів у межах бельгійської общини Берле-Дюк і нідерландської общини Барле-Нассау. Згідно з общинним меморандумом, що був розроблений у 1836-1841 рр., спірні ділянки були розташовані на території общини Барле-Нассау, однак меморандум-опис і карта, як додатки до конвенції про кордони 1843 р., відносять ці ділянки до общини Берле-Дюк.

Обґрунтовуючи правомірність своїх територіальних претензій, нідерландці навели наступні докази:

конвенція про кордон 1843 р. визнала існуючий статус-кво, визначений общинним меморандумом;

положення, які закріплюють обидві ділянки території за Бельгією, є недійсними, оскільки у згаданій конвенції була допущена помилка;

суверенітет Нідерландів над спірними ділянками був встановлений і ефективно здійснюється з 1843 р. через реалізацію різних заходів, які підтверджують суверенні права цієї країни стосовно таких ділянок.

Після розгляду поданих доказів Міжнародний Суд ООН 20 червня 1959 р. прийняв рішення, у якому постановив, що суверенітет над спірними ділянками території належить Бельгії.

Запитання до задачі 1.

1. Якими принципами і нормами міжнародного права керувався Міжнародний Суд ООН, приймаючи рішення на користь Бельгії?

2. Які аргументи можуть бути запропоновані для відстоювання позиції Бельгії?

3. Які види і способи встановлення державних кордонів Вам відомо?

4. Які міжнародно-правові наслідки може спричинити неправомірне відображення державного кордону на карті в меморандумі-описі?

Задача 2.

Держсекретар США М. Олбрайт засудила більшість країн-членів СНД і солідарні з ними країни за їх заяви про необхідність вирішення іракської проблеми дипломатичними методами.

Запитання до задачі 2.

1. Чи узгоджується точка зору Держсекретаря США з положеннями міжнародно-правових актів, які можуть бути застосовані до ситуації, що виникла?

2. Які конкретні методи урегулювання іракської проблеми можуть бути запропоновані у даній ситуації?

3. З дотриманням яких процедурних правил можуть бути використані методи вирішення міждержавних суперечок у контексті положень Статуту ООН?

Тести

1. Свободу совісті визначають як можливість...

A) самостійного визначення ставлення до релігії

B) ставлення до релігії, прихильності релігійним вченням або відмови від них

C) самостійного визначення ставлення до релігії, прихильності релігійним вченням або відмови від них

D) розповсюдження своєї релігії

2. Скільки держав об'єднує Ліга арабських держав?

A) 10

B) 12

C) 20

D) 22

3. Справа Спорронга і Льоннрот була передана до Суду Урядом...

A) Швеції

B) Південної Америки

C) Королівства Швеції

D) Аргентини

4. Справжня, ефективна реалізація права, захищеного статтею 1 Протоколу № 1 не залежить від?

A) не залежить від людини

B) не залежить від сторін спору

C) не залежить тільки від обов'язку держави не втручатись

D) залежить тільки від держави

5. Стаття 10 конвенції поширюється на:

A) Виключно на зміст інформації та ідеї (погляди);

B) Конфіденційність каналів зв'язку (кореспонденція, телефоні розмови тощо)

C) Зміст інформації, ідеї (погляди) та форми їх вираження

D) Зміст інформації, ідеї (погляди) та форми їх вираження, а також на зібрання двох і більше людей у разі якщо метою зібрання є передача інформації та ідей

Практичне заняття № 13 «Міжнародні зобов'язання України у сфері охорони навколишнього середовища»

ПЛАН

- 1. Участь України в міжнародній природоохоронній діяльності.**
- 2. Міжнародне співробітництво у галузі охорони навколишнього природного середовища.**
- 3. Міжнародне співробітництво в галузі ядерної та радіаційної безпеки, провідних міжнародних організацій, діяльність яких пов'язана із вирішенням глобальних чи регіональних проблем, охорони довкілля.**
- 4. Україна, як член Ради Європи. Інтеграція України в систему світового господарства.**

Завдання

Задача 1.

Будь-яка держава зацікавлена у покаранні злочинців. Однак з розвитком інформаційних технологій, транспорту, при відкритих кордонах та інших факторах затримати злочинців стає все важче. Міжнародно-правова практика доводить, що основна роль у здійсненні ефективного правосуддя повинна належати національним судам держав, на території яких скоєно злочини. Але, з огляду на те, що злочинність набула міжнародного характеру, практично всі країни беруть участь в укладенні дво- чи багатосторонніх угод для попередження, розкриття і покарання злочинів.

Завдання до задачі 1.

1. Перелічіть міжнародно-правові акти, які свідчать про співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю.
2. Які міжнародно-правові документи є обов'язковими для України?
3. Які види злочинів є найбільш поширеними у сучасному світі?

Задача 2.

Абу Дауд, підозрюваний в організації масових убивств ізраїльських атлетів на Олімпійських іграх у Мюнхені (1972 р.), з фальшивими документами прибув до Франції у 1977 р., де був заарештований. Уряди ФРН та Ізраїлю заявили про намір домовитися про видачу терориста. Крім злочинів, скоєних у Мюнхені у 1972 р., ізраїльська влада звинувачувала Абу Дауду у вчиненні терористичних актів у Ізраїлі. Французька влада у позачерговому порядку організувала слухання справи Абу Дауду, але за відсутності достатніх підстав терорист був звільнений з-під варти і відправлений до Алжиру, де йому було надано притулок.

Завдання і запитання до задачі 2.

1. Дайте оцінку даному випадку.

2. Зазначте підстави для видачі осіб, які вчинили кримінальні злочини міжнародного характеру. 3. Які підстави для відмови у видачі?

Тести

1. Стаття 10 конвенції поширюється на:

- A) Сфери мистецького, артистичного вираження ідей (поглядів), академічної свободи, свободи преси
- B) Виключно на сферу свободи преси, оскільки саме цю сферу мали на увазі укладачі Конвенції
- C) Будь-яке вираження ідей без обмежень щодо суті та способу вираження, оскільки цього вимагають принципи демократії
- D) Виключно на свободу поширення суспільно-необхідної інформації засобами масової інформації

2. Стаття 8 конвенції гарантує дотримання:

- A) Права на повагу до житла, якщо заявник є його власником або співвласником
- B) Права на повагу до житла, якщо заявник законно в ньому проживає
- C) Права на повагу до житла, якщо воно законно збудоване
- D) Права на повагу до житла, незалежно від законності проживання в ньому заявника

3. Сутність Додаткових протоколів:

- A) правила поведінки з хворими та пораненими в діючих арміях
- B) захист військовослужбовців, які зазнали корабельної аварії
- C) захист жертв міжнародних конфліктів
- D) захист жертв не міжнародних конфліктів

4. Третє покоління прав - це права на:

- A) право на свободу совісті, думки, релігії, право на життя, на безпеку
- B) право на працю, відпочинок, медичну допомогу, соціальне забезпечення, захист материнства, дитинства
- C) право на мир, безпеку, здорове навколишнє середовище, на соціальний і економічний розвиток
- D) усі відповіді вірні

5. У яких випадках застосування смертної кари не є порушенням ст. 2 «право на життя» конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів 6 і 13 до неї?

- A) У випадку винесення судом смертного вироку за вчинення злочину, за який передбачено такий вид покарання
- B) Смертну кару можна застосовувати у військовий час та за військові злочини
- C) Україна самостійно вирішує це питання у національному законодавстві
- D) З урахуванням протоколів 6 та 13, застосування смертної кари є порушенням ст. 2 у будь-якому випадку

Теми індивідуальних творчих завдань

1. Історія науки міжнародного права: основні етапи та наукові школи.
2. Міжнародний договір як джерело міжнародного права.
3. Міжнародний звичай як джерело міжнародного права.
4. Принципи міжнародного права.
5. Взаємозв'язок міжнародного і внутрішньодержавного права.
6. Правова система України та міжнародне право.
7. Держава як суб'єкт міжнародного права.
8. Види міжнародних компаній.
9. Визнання держав та інших суб'єктів міжнародного права.
10. правонаступництво в міжнародних відносинах. Підстави правонаступництва.
11. Міжнародно-правова відповідальність.
12. Міжнародне правопорушення.
13. Класифікація міжнародних правопорушень.
14. Територія за міжнародним правом.
15. Міжнародні спори.
16. Дипломатичне право.
17. Консульське право.
18. Класифікація прав людини.
19. Міжнародно-правовий захист прав людини.
20. Громадянство як інститут конституційного та міжнародного права.
21. Право міжнародних договорів.
22. Поняття та джерела міжнародного морського права.
23. Міжнародно-правові статус і режим внутрішніх вод.
24. Міжнародно-правові статус і режим територіального моря.
25. Міжнародно-правові статус і режим прилеглої зони.
26. Міжнародно-правові статус і режим виключної економічної зони.
27. Міжнародно-правові статус і режим відкритого моря.
28. Поняття і джерела міжнародного повітряного права.
29. Поняття та джерела міжнародного економічного права.
30. Принципи міжнародного економічного права.

31. Суб'єкти міжнародного економічного права.
32. Примусові заходи в міжнародних економічних відносинах.
33. Міжнародно-правові і національно-правові гарантії безпеки України.
34. Міжнародно-правове регулювання міжнародних економічних відносин.
35. Міжнародно-правові інструменти впливу правової системи Європейського Союзу на правопорядок України, зокрема питання наднаціональності.
36. Міжнародні зобов'язання України у сфері охорони навколишнього середовища.
37. Міжнародні зобов'язання України у сфері захисту прав людини та міжнародні механізми контролю за їх виконанням.
38. Практика розгляду спорів за участі України у міжнародних судових установах
39. Система права зовнішніх зносин.
40. Добросовісне виконання зобов'язань з міжнародного права
41. Декларація про принципи міжнародного права, стосовно дружніх відносин і співробітництва між державами, відповідно до статуту ООН від 24 жовтня 1970 року

Критерії оцінювання результатів навчання

Розподіл балів за видами навчальної діяльності

	Вид навчальної діяльності	Бали
Атестація 1		
1	Участь у дискусіях на лекційних заняттях	5
2	Участь у роботі на практичних заняттях	10
3	Виконання самостійної роботи	5
4	Рубіжний контроль	10
Всього за атестацію 1		30
Атестація 2		
5	Участь у дискусіях на лекційних заняттях	5
6	Участь у роботі на практичних заняттях	15
7	Виконання самостійної роботи	10
Всього за атестацію 2		30
Показники наукової, інноваційної, навчальної, виховної роботи та студентської активності.		10
Підсумкове тестування (залік)		30
Разом		100

Відповідність шкал оцінок якості засвоєння навчального матеріалу

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
66-74	D	
60-65	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Якщо здобувач упродовж семестру за видами навчальної діяльності набрав менше 35 балів, то він не допускається до заліку.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Участь у дискусіях на лекційних та практичних заняттях, виконання контрольних робіт, індивідуальні та групові творчі завдання	Критерії оцінювання
Відмінно –90-100%	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
Добре –75-89%	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
Задовільно –60-74%	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
Достатньо –35-59%	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
Незадовільно –16-34%	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
Повторне складання – 0-15%	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Рекомендовані джерела інформації

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 1949 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154/conv#Text
4. Конвенція про права дитини № 995_021 від 20.11.1989 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/conv#top
5. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
6. Конвенція про припинення злочину апартеїду та покарання за нього від 30 листопада 1973 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_149#Text
7. Конституція (Основний Закон) України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Основні:

1. Войціховський, А. В. Міжнародне право : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
2. Дяків Т., Тетарчук І. Міжнародне право. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 208 с.
3. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.]; за ред. В. В. Мицика. 2-ге вид., змін. Харків : Право, 2020. Т. 1: Основи теорії. 416 с.
4. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 774 с.

Додаткові:

1. Басенко Р.О., Шаравара Р.І., Аванесян Г.М. Теоретико-правові засади гармонізації законодавства України та Європейського союзу. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №3. С. 241-244.
2. Буткевич О.В. Міжнародне право ХХІ ст.: утвердження концепції «живого права». *Альманах міжнародного права*. 2010. Вип. 2. С. 37-47.
3. Васецький В. Агресія російської федерації проти України: правові наслідки. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 17. С. 121-124.
4. Гуцова О.С., Яковюк І.В. Екологічна дипломатія Європейського Союзу. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №5. С. 634-637.
5. Діяльність міжнародних органів щодо забезпечення міжнародно правової відповідальності в публічному праві : матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції, м. Дніпро, 25 жовтня 2019. Дніпро. 2019. 105 с.
6. Київець О. Поняття «Джерела міжнародного права» : доктрина і практика / Університетські наукові записки. 2009. С. 212-216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_3_41
7. Кияниця І. Внутрішньодержавне значення джерел міжнародного публічного права. *Український часопис міжнародного права*. 2001. № 1. С. 19-24.
8. Ковальова М.В. Деякі питання тлумачення міжнародних договорів. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 1. С. 267-271.
9. Коверзнев М.С. Відповідальність у міжнародному праві. *Альманах міжнародного права*. 2017. № 13. С. 49–56.
10. Кофман Б.Я. Роль міжнародно правових стандартів прав людини у формуванні правового статусу людини і громадянина. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 109-114.
11. Кухарчук О.В., Ткаченко Р.О., Сенаторова О.А. Відповідальність держав у міжнародному праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №5. С. 646-648.
12. Маньгора В. В. Реформування правової системи України під впливом міжнародного права. *Інформація і право*. 2021. № 3 (38). С. 35-41.
13. Мережко А. А. В каком смысле мы можем говорить о сравнительном

международном праве? URL: <https://www.academia.edu/>

14. Міжнародне публічне право [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ : у 3 т. / за заг. ред. В. Ф. Антипенка ; Нац. авіац. ун-т. Київ : НАУ, 2012.

15. Міжнародне публічне право [Текст] : підручник / [В. М. Репецький та ін.] ; за ред. проф. В. М. Репецького ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. 2-е вид., стер. К. : Знання, 2012. 437 с.

16. Мохд Н. Міжнародне публічне право: фрагментація та регіоналізація. *Інтернаука*. Серія: Юридичні науки. 2021. № 6. С. 83–88. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16266952799562.pdf>

17. Перепьолкін С.М. Міжнародне право [Текст] : словник-довідник / [С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філянїна] : за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Сироїд Т. Л. Харків : Юрайт, 2014. 403 с.

18. Петрина В.Н. Поняття міжнародного комерційного арбітражу: порівняльний аспект. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 1. С. 271-274.

19. Письменна В.О. Міжнародне право крізь призму солідаристського та структурно-функціонального підходів. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 80-90.

20. Сірант М.М. Міжнародне публічне право. Схеми та дефініції [Текст] : [навч. посіб.] / Мирослава Сірант ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Навч.-наук. Ін-т права та психології. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. 215 с.

21. Тараненко М.М., Царик О.В., Дмитрієнко К.О. Договори та їх вплив на міжнародні відносини. *Сучасні проблеми міжнародного права*. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №3. С. 260-264

22. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. За заг. ред. Теліпко В. Е. К.: Центр учбової літератури, 2010. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/111764/mod_resource/content/1/telipko_ovcharenko_posibnik.pdf.

23. Тимченко Л.Д. Міжнародне право [Текст] : підручник. К. : Знання, 2012. 631 с.

24. Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право [Текст] :

[монографія] / Укр. асоц. міжнар. права ; [Антонович М. М. та ін. ; упоряд. і заг. ред. Задорожній О. В.]. Київ : К.І.С, 2014. 1013 с.

25. Філатов В.В. Імплементация міжнародних норм як основний засіб удосконалення національного законодавства. *Право і суспільство*. 2013. № 6.2. - С. 392-395.

26. Чижмарь, Ю.В. Національне та міжнародне право: теоретико-правові проблеми [Текст] : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 472 с.

27. Чулінда Л.І., Красницька А.В. Сучасні проблема офіційного тексту міжнародних договорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №1. С. 331-334.

28. Шаповалова О.І. Сутність та типологія норм у міжнародних відносинах: аналіз з позицій концепції нормативної сили. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право*. 2013. № 2. С. 28-35.

29. Шукюров Т.Ю. Консультативна юрисдикція Європейського суду з прав людини відповідно до протоколу 16 до Європейської конвенції з прав людини: перспективи її подальшого розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 4. С. 194-199.

Інформаційні ресурси

<http://portal.rada.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.

<http://kmu.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.

<http://ccu.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України.

<http://president.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Президента України.

<http://www.nau.ua> Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».

<http://www.konspect.com> - Навчальний портал «Готуємось до занять»

<http://www.osvita.org.ua/> - Освітній портал

<http://student.pp.ua/load> - Студентський портал України

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

**Методичні вказівки для практичних занять
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти**

спеціальності: 081 Право

освітньо-професійної програми: «Право»

Маньгора Таміла Василівна

Віддруковано в обчислювальному центрі

Вінницького національного аграрного
університету 21008, м. Вінниця,
вул. Сонячна, 3